QORTI KOSTITUZZJONALI

IMHALLFIN

S.T.O. PRIM IMHALLEF SILVIO CAMILLERI
ONOR. IMHALLEF GIANNINO CARUANA DEMAJO
ONOR. IMHALLEF NOEL CUSCHIERI

Seduta ta' nhar il-Gimgha 26 ta' Jannar 2018

Numru 4

Rikors numru 75/16 LSO

Avukat Dr Samuel Azzopardi

v.

L-Avukat Generali u ghal kull interess li jista' jkollu l-Onor. Ministru Dr Anthony Refalo

Il-Qorti:

Preliminari

1. Dan huwa appell maghmul mir-rikorrent l-Avukat Dr Samuel Azzopardi mis-sentenza moghtija fl-4 ta' Lulju 2017 [is-sentenza appellata] mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili fil-kompetenza kostituzzjonali taghha [l-ewwel Qorti], li permezz taghha dik il-Qorti, filwaqt li cahdet l-

eccezzjoni tal-intempestivita` sollevata mill-intimati, laqghet l-eccezzjonijiet taghhom u cahdet it-talbiet tar-rikorrent bhala infondati guridikament.

Mertu

2. Illi r-rikorrent istitwixxa proceduri ta' libell kontra l-intimat L-Onor. Anton Refalo wara stqarrija Ministerjali li kien ghamel l-imsemmi intimat fil-konfront tar-rikorrent rigward habta li kien involut fiha l-istess rikorrent, liema libell gie assenjat biex jinstema' mill-Magistrat Dr Joanne Vella Cuschieri. Ir-rikorrent jilmenta li l-Magistrat Vella Cuschieri [il-Magistrat] thaddan konvinzjonijiet politici Laburisti u kienet attiva ferm fil-Partit Laburista tant illi kienet kandidata ghall-istess Partit fl-elezzjonijiet generali li saru fis-sena 2013, ftit qabel il-hatra taghha bhala Magistrat tal-Qrati tal-Gustizzja, u peress li l-libell gie istitwit minnu bhala politiku fi hdan il-Partit Nazzjonalista kontra l-intimat l-Onor. Anton Refalo bhala politiku fi hdan il-Partit Laburista, il-vertenza ghandha diversi xejriet politici li, fl-assjem taghhom, jimmilitaw kontra s-smigh tal-libell tieghu mill-imsemmija Magistrat, stante illi skont l-istess rikorrent, hija ma tistax titqies fic-cirkostanzi bhala gudikant imparzjali u indipendenti mill-partijiet. Ir-rikorrent isostni li s-smigh tal-libell istitwit minnu kontra l-Onor. Anton Refalo iwassal jew x'aktarx iwassal ghall-ksur tad-dritt tieghu ghal smigh xieraq protett mill-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta'

Malta [il-Kostituzzjoni] u l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea Ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem u Libertajiet Fondamentali [il-Konvenzjoni], li jkollu smigh xieraq minn gudikant imparzjali u indipendenti.

3. Fil-mertu, l-intimati, illum appellati, laqghu ghall-kawza billi sostnew illi jezistu salvagwardji bizzejjed fid-dritt procedurali biex jipprotegu kontra kull riskju ta' intralc ta smigh xieraq, u f'dan il-kaz ma sar ebda ksur tal-principju tal-imparzjalita`.

Is-Sentenza Appellata

4. L-ewwel Qorti immotivat id-decizjoni taghha biex tichad it-talbiet tar-rikorrent bis-segwenti konsiderazzjonijiet li qed jigu riprodotti testwalment ghall-ahjar intendiment ta' dan l-appell:-

> "**Osservazzjonijiet Preliminari**
>
> "Din il-Qorti trid tibda biex tiehu konjizzjoni gudizzjarja ta' fatt inkonfutabbli li nghixu f'pajjiz politikament polarizzat u maqsum bejn iz-zewg partiti politici ewlenija - il-Partit Laburista u l-Partit Nazzjonalista. Ikun zball, izda, jekk dan il-partiggjanizmu jigi pproggettat *in abstracto* fuq il-Qrati tal-Gustizzja ghaliex il-kejl tal-imparzjalita' ta' gudikant ma jsirx abbazi tal-opinjoni personali tieghu, imma abbazi tal-mod kif jaqdi l-Kostituzzjoni u tas-saltna tad-dritt.
>
> "Ghalkemm il-Qrati ma joperawx f'vacuum, b'hekk ma jfissirx li ghandhom jitnuzzlu ghal-livell tal-partiggjanizmu politiku izda, anzi, huwa doveruz ghalihom, li jintrefghu 'il hinn minn dawn il-konsiderazzjonijiet u li s-socjeta' thares lejhom bhala 'l fuq minn dawn il-konsiderazzjonijiet. B'konsegwenza ta' dan, dak li jippercepixxi parti f'kawza, ma jfissirx necessarjament li hemm parzjalita' fil-gudikant fis-sens oggettiv kif trid il-ligi.

“**Provi**

“Illi l-fatti mhuwiex ikkontestati. Il-Magistrat Dr. Joanne Vella Cuschieri kienet kandidata politika ghall-Partit Laburista fl-Elezzjoni Generali tal-2013[1]. Lanqas mhu kkontestat li qalet il-kliem lilha addebitati meta indirizzat il-Konferenza Generali tal-Partit fl-20 ta' Jannar 2012 bhala kandidata tal-Partit. Il-kliem li gew traskritti(fol 10) huma s-segwenti:

> “"*Naghlaq billi nghid dak illi dejjem qaluli minn qalbhom ommi u missieri meta kont zghira u ghadhom sal-lum. Illum nghidha ghaliex verament nemmen dak li ha nghid: Viva l-Labour."*

“Illi fit-28 ta' Gunju 2016 r-rikorrent odjern ipprezenta Avviz ta' libell kontra l-intimat l-Av.Dr. Anton Refalo fit-termini tal-Kap, 248 tal-Ligijiet ta' Malta *stante* li allega li gie mmalafamat u libellat bi Stqarrija (Ministerjali) ghall-Istampa datat l-24 ta' April 2016 mahruga mill-istess intimat fejn gie attakkat fir-reputazzjoni u fl-unur tieghu u espost ghar-redikolu.

“Illi din l-Istqarrija hija esebita a fol 30 tal-Process fejn hemm riferenza ghall-"*kaz ta' Sindku tal-PN f'Ghawdex li nqabad f'habta u li allegatament kien taht influwenza ta' sustanzi."*

“Meta deher quddiem il-Magistrat Dr. Joanne Vella Cuschieri fit-22 ta' Lulju 2016, ir-rikorrent tramite d-difensuri tieghu, talbu r-rikuza tal-Magistrat ghar-ragunijiet spjegati fil-verbal (fol 32) u cio'e` "*minhabba li ma jistax jigi sodisfatt il-kriterju ta' imparzjalita' sostanzjali impost sija mill-Kostituzzjoni ta' Malta u mill-Konvenzjoni Ewropea...".*

“Huma ssottemettew li l-kaz jittratta kawza ta' libell maghmula minn politiku appartenenti ghall-partit wiehed kontra politiku appartenenti ghall-partit avversarju quddiem qorti presjeduta minn Magistrat li sa ftit zmien ilu kienet attiva fil-partit politiku tal-konvenut.

“Fil-verbal ta' dik l-udjenza "*Il-Qorti staqsiet lil Dr Jason Azzopardi li kieku din il-kawza giet assenjata quddiem il-Magistrat Paul Coppini li kien kandidat tal-partit nazzjonalista qabel ma kien magistrat u kinitx ser issir l-istess talba, jirrispondi li le."*

“Il-Qorti ivverbalizzat id-decizjoni taghha hekk:

> "*Tirrileva li fis-26 ta' Marzu 2014 hija hadet gurament ta' indipendenza u imparzjalita' fil-posizzjoni taghha ta' Magistrat u minn dakinhar dejjem ezercitat u mxiet ma’ dan il-gurament li hadet anke fid-deher dejjem imxiet b'dan il-mod u zgur mhix ser tagixxi bi ksur ta' l-istess gurament f'dan il-kaz partikolari u f'ebda kaz iehor li jigi quddiemha.*
>
> “*Stante li ma jezistux ragunijiet validi fil-Ligi.*

[1] Ara verbal tal-11 ta' Ottubru 2016.

“*Tichad it-talba."*

“Illi jirrizulta wkoll li ma saret l-ebda allegazzjoni jew ombra ta' dubbju fuq il-kapacita' tal-Magistrat sedenti mill-kontendenti kollha, u lanqas hemm xi allegazzjoni jew xejra ku hi zammet xi rabtiet mal-Partit Laburista wara li hadet il-guramenti tal-hatra taghha.

“Illi r-rikorrent **Dr. Samuel Azzopardi** xehed b'affidavit (fol 57) fejn spjega li ma jikkunsidrax li kull min hu involut fil-politika m'ghandux ikun gudikant f'kaz tieghu ghaliex difatti l-proceduri li ttiehdu kontrih mill-Pulizija instemghu u gew decizi mill-On.Magistrat Dr. Joseph Mifsud. Fil-kaz odjern hass li minhabba l-konnotati politici tal-kaz kif spjegati kif ukoll il-kumment spontaneju tal-istess Magistrat fil-konfront tal-Magistrat Paul Coppini mhuwiex ser ikollu smigh xieraq.

“**Trattazzjoni**

“Illi fit-trattazzjoni, r-rikorrent sostna tramite d-difensuri tieghu, li kien hemm dell politiku fuq il-Magistrat sedenti li sa ftit qabel ma hadet il-hatra kienet kandidata politika. Ghalhekk jghid li hemm differenza bejn opinjoni politika u li wiehed jghix f'hajja politika. Sahaq fuq il-prossimita' fiz-zmien (qasir) bejn il-kandidatura politika u l-hatra tal-gudikant u l-prossimita' taghha fil-hajja politika mal-intimat. Kienet kandidata fl-istess distrett mal-intimat, it-tnejn kollegi fil-politika u kienu jimmilitaw kontra l-partit tar-rikorrent, u li issa, biss sena wara, dan deher quddiemha biex tiggudikalu kwistjoni ta’ libell fejn jghid li gie libellat mill-Ministru Refalo. Il-biza tar-rikorrent hu dovut ghall-materja politika tal-kaz mentri f'kaz iehor minghajr konnotati politici li kellu u li gie deciz mill-Magistrat Dr. Joseph Mifsud, ma kellux l-istess riservi. Inoltre r-rikorrent argumenta li l-kumment tal-Magistrat fis-seduta dwar il-Magistrat Paul Coppini huwa wkoll indikazzjoni ta' parzjalita' anke soggettiva b'zieda mal-fatturi l-ohra, ghaliex b'dak il-kumment il-gudikant kienet qed tghaddi kumment politikament partiggjan.

“Qal ukoll li l-fatt li wiehed jiehu gurament ma jfissirx li hemm id-derha ta’ l-imparzjalita` oggettiva ghalhiex kieku ma jkunx hemm sentenzi tal-Qorti Ewropea fejn sabu tali imparzjalita'.

“L-intimat Dr. Anton Refalo, tramite d-difensur tieghu, ssottometta li kien hemm diversi gudikanti li hargu mill-hajja politika u li kellhom konvinzjoni politika u opinjonijiet politici taghhom. Madanakollu sahaq li minn dakinhar tal-gurament gudikant jitqies indipendenti u imparzjali.

“L-Avukat Generali indirizza l-eccezzjoni tal-intempestivita' tal-proceduri odjerni u ssottometta li huwa l-ahjar ghazla li wiehed jistenna l-ezitu tal-process kollu biex jgharbel jekk ir-rikorrent inghatax is-smigh xieraq. *Multo magis* meta hemm dritt ta' appell mis-sentenza tal-Qorti tal-Magistrati (Ghawdex) kemm fuq punt ta' fatt kif ukoll fuq punt ta' Ligi.

“Fil-mertu ghamel referenza ghas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u tal-Qorti Kostituzzjonali rispettivament fil-kawzi ta’ **Micallef vs Malta** u ta’ **Lawrence Grech vs Avukat Generali** u ssottometta li hemm distinzjoni netta bejn il-fattispecie ta' dawn il-kazi u l-kaz odjern. Fil-kaz ta’ **Micallef vs Malta** c-censura li tat il-Qorti Ewropea kienet dwar il-fatt li bejn il-gudikant u wiehed mill-avukati li kien qed jippatrocinja wiehed mill-kontendenti kien hemm rabtiet ta' konsangwinita'. Fil-kaz ta' Lawrence Grech il-Qorti Kostituzzjonali sabet ksur minhabba li l-Imhallef sedenti kien ghadu involut f'organzizazzjoni religjuza u li kieku allura ma kienx ghadu involut kienet tispicca d-dehra ta' parzjalita'. F’ dan il-kaz partikolari il-Magistrat Vella Cuschieri qatghet il-kuntatti u r-rabtiet li hija kellha mal-Partit Laburista.

“Ghar-rigward tal-aspett tal-percezzjoni, argumenta li gudikant jista' ihaddan twemmin politiku anke jekk ma kienx kandidat politiku. Wiehed irid jaghti fiducja li meta gudikant qed jippresjedi f’ kawza huwa ser ikun oggettiv u ha jzomm mad-doveri tieghu u mal-guramenti.

“**ECCEZZJONIJIET SOLLEVATI - INTEMPESTIVITA'**

“Illi l-intimati eccipew l-intempestivita' tat-talbiet odjerni fil-kuntest **tal-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni** u **tal-artikolu 39(2) tal-Kostituzzjoni** billi hu pacifiku fil-gurisprudenza taghna li l-Qorti tinvestiga l-proceduri fl-assjem taghhom.

“Illi kif gie ritenut mill-Qorti Kostituzzjonali fil-kaz **Victor Lanzon et v Kummissarju tal-Pulizija** (Q.Kost. dec.fid-29 ta' Novembru 2004). "*Huwa principju accettat kemm fil-gurisprudenza ta’ Strasbourg*[2] *kif ukoll f’dik ta’ din il-Qorti*[3] *li, biex wiehed jiddeciedi jekk kienx hemm nuqqas ta’ smigh xieraq wiehed irid jara u jezamina l-procedura gudizzjarja kollha kemm hi fit-totalita` taghha*. " (Ara wkoll ad.ezempju

---

[2]“*In contrast with the other more precise guarantees in Article 6(1), this right to a ‘fair hearing’ has an open-ended, residual quality. It provides an opportunity both for adding other specific rights not listed in Article 6 that are considered essential to a ‘fair hearing’ and for deciding whether a ‘fair hearing’ has occurred on the particular facts of a given case <u>when the proceedings are looked at as a whole.</u> In criminal cases, it has to be read together with the specific guarantees in Articles 6(2) and (3). Whereas the latter are subsumed within the former, the general guarantee of a fair hearing in Article 6(1) has elements that supplement those specified in Articles 6(2) and (3).” : Harris D.J., O’Boyle M. & Warbrick C., Law of the European Convention on Human Rights Butterworths (London), 1995, p. 202, sottolinear ta’ din il-Qorti. Hekk ukoll, Alastair Mowbray, fil-ktieb tieghu Cases and Materials on the European Convention on Human Rights Butterworths (London), 2001 jghid hekk: “When determining if there has been a breach of the right to a fair hearing the court makes an evaluation of the fairness of the entire domestic proceedings…This approach also enables the Court to consider whether defects in first instance proceedings have been rectified by subsequent appellate hearings…” p. 305.*

[3]Ara, ad ezempju, **Dr. Lawrence Pullicino v. Onor. Prim Ministru u l-Avukat Generali tar-Repubblika Qorti Kostituzzjonali, 18/8/1998** *: “Din il-Qorti hi tal-fehma illi meta jsir l-ezercizzju msemmi, m’hemmx dubbju li l-procedura kollha fil-kumpless taghha, fil-konfront tar-rikorrent, fid-diversi qrati u fid-diversi stadji, kienet gusta…” Kollez. Vol. LXXXII.i.158, a pagna 225.*

l-kaz **Van Mechelen and Others v. The Netherlands**, dec. 23 April 1997 – para. 50).

“Illi l-Avukat Generali eccepixxa l-intempestivita' tal-proceduri odjerni permezz tal-ewwel eccezzjoni tieghu billi l-kaz pendenti quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Ghawdex) ghadu mhuwiex deciz. Ghalhekk jghid li biex tinsab lezjoni skont l-artikoli ccitati, jehtieg li l-process gudizzjarju jigi ezaminat fil-kumpless totali tieghu. Kwindi talab li din il-Qorti ma tezercitax is-setghat kostituzzjonali u konvenzjonali taghha. L-intempestivita' ta' din l-azzjoni hija wkoll sollevata mill-intimat Dr. Anton Refalo fir-raba' paragrafu tar-risposta tieghu.

“Illi qabel xejn jigi senjalat li skont il-Kostituzzjoni kif ukoll skont il-Konvenzjoni Ewropea kif addottata fl-ordinament guridiku taghna permezz tal-Kap 319 tal-Ligijiet ta' Malta, kull persuna tista' tfittex harsien fejn id-drittijiet u l-libertajiet fondamentali tieghu/taghha mhux biss qed jigu miksura imma anke jekk *x'aktarx ser jigu miksura*.(**art.46(1) tal-Kostituzzjoni u 4(1) tal-Kap 319 tal-Ligijiet ta' Malta).**

“Illi **l-art.39(2) tal-Kostituzzjoni** jiddisponi li "*Kull qorti jew awtorità oħra ġudikanti mwaqqfa b'liġi għad-deċiżjoni dwar l-eżistenza jew l-estensjoni ta' drittijiet jew obbligi ċivili għandha tkun indipendenti u imparzjali; u meta l-proċeduri għal deċiżjoni bħal dik huma mibdija minn xi persuna quddiem qorti jew awtorità oħra ġudikanti bħal dik, il-każ għandu jiġi mogħti smigħ xieraq għeluq żmien raġonevoli.*"

“**Ukoll fl-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropea** "*Fid-deċiżjoni tad-drittijiet ċivili u tal-obbligi tiegħu jew ta' xi akkuża kriminali kontra tiegħu, kulħadd huwa ntitolat għal smigħ imparzjali u pubbliku fi żmien raġonevoli minn tribunal indipendenti u imparzjali mwaqqaf b'liġi....*" (sottolinear ta' din il-Qorti.)

“Illi izda, kontrarjament ghal dak sottomess mill-intimati, l-artikoli sucitati ma jimpedux lill-Qorti milli tinvestiga allegat ksur (attwali jew potenzjali) anke qabel ma jigu konkluzi l-proceduri pendenti quddiem il-Qorti tal-Magstrati (Ghawdex).

“Illi skont l-awturi **Harris, O'Boyle & Warbrick** , fil-ktieb "*Law of the European Convention on Human Rights*"[4] "*A number of specific rights have been added to Article 6(1) through the medium of its 'fair hearing' guarantee. The first of these to be established were ' equality of arms' and the right to a hearing in one's presence. A breach of such a specific right may itself amount to a breach of the right to a 'fair hearing' without any need to consider other aspects of the proceedings. As noted, in cases not involving a breach of a specific*

[4] 3rd Ed. p 409

right, the Court may nonetheless find a breach of the right to a 'fair hearing on a 'hearing as a whole' basis".

“Dan gie rikonoxxut u applikat mill-Qorti Ewropea, ad esempju, fil-kaz fl-ismijiet **Arrigo and Vella v Malta** [5]fejn gie ribadit li :

> “*"The Court recalls that the question whether or not court proceedings satisfy the requirements of Article 6 § 1 of the Convention can only be determined by examining the proceedings as a whole, i.e. once they have been concluded. However, it is not impossible that a particular procedural element could be so decisive that the fairness of the proceedings could be determined at an earlier stage (see R.D. v. Spain, no. 15921/89, Commission decision of 1 July 1991, Decisions and Reports (DR) 71, pp. 236, 243-244). The Court, noting that the criminal proceedings in question have not yet been completed, finds that the applicants' submissions do not disclose any such circumstances (see Putz v. Austria, no. 18892/91, Commission decision of 3 December 1993, DR 76-A, pp. 51, 64).*

“Illi fil-kaz **Dimech v Malta[6] deciz fit-2 ta' April 2015,** fejn il-Qorti Ewropea tenniet :

> “"*1. The Court notes that according to its constant case-law the question whether or not court proceedings satisfy the requirements of Article 6 § 1 of the Convention can only be determined by examining the proceedings as a whole, that is, once they have been concluded. However, the Convention organs have also held that it is not impossible that a particular procedural element could be so decisive that the fairness of the proceedings could be determined at an earlier stage (see, inter alia, X. v. Norway*, Commission decision of 4 July 1978, Decisions and Reports (DR) *14, p. 228; Bricmont v. Belgium, 7 July 1989, Series A no. 158; Papadopoulos v. Greece, (dec.), no. 52848/99, 29 November 2001; Arrigo and Vella v. Malta (dec.), no. 6569/04, 10 May 2005 and Pace v. Malta (dec.), no. 30651/03, 8 December 2005). At the same time, the Convention organs have also consistently held that such an issue can only be determined by examining the proceedings as a whole, save where an event or particular aspect may have been so significant or important that it amounts to a decisive factor for the overall assessment of the proceedings as a whole – pointing out, however, that even in those cases it is on the basis of the proceedings as a whole that a ruling should be made as to whether there has been a fair hearing of the case (see, inter alia, X v. Switzerland, no. 9000/80, Commission decision of 11 March 1982, DR 28, p. 127; B v. Belgium, Commission decision of 3 October 1990, DR 66, p. 105; Cervero Carillo v. Spain, (dec.), no. 55788/00, 17 May 2001; Mitterrand v. France (dec.) no. 39344/04, 7 November 2006 and more recently, De Villepin v. France (dec.), no. 63249/09, 21 September 2010)."*

[5] 10 ta' Mejju 2005 - ECtHR - "FOURTH SECTION DECISION AS TO THE ADMISSIBILITY OF Application no. 6569/04by Noel ARRIGO and Patrick VELLA against Malta."

[6] *Application no. 34373/13.*

“Hekk ukoll ad ezempju fil-kazaktar recenti fl-ismijiet **Federation of Estate Agents v Direttur Generali(Kompetizzjoni) -** QK 3/05/2016, il-Qorti Kostituzzjonali sabet li kienu jezistu tali cirkostanzi. Il-fatt li kien hemm gja sentenza ta' Qorti ta' gurisdizzjoni kostituzzjonali kien ifisser li ma kienx ghaqli "*illi jitkompla l-proċess quddiem id-Direttur meta hemm sentenza ta’ qorti ta’ ġurisdizzjoni kostituzzjonali li tgħid illi dak il-proċess huwa bi ksur ta’ jeddijiet fondamentali u dik is-sentenza għalkemm għadha mhix finali tkun tħassret mhux għal raġunijiet ta’ merituiżda minħabba punt proċedurali."*

“Il-kwistjoni li trid tindirizza din il-Qorti hija jekk fil-kaz odjern, jezistu cirkostanzi tali li jimmeritaw konsiderazzjoni minnkejja li l-proceduri kienu ghadhom kemm jitwieldu.

“Ikkonsidrat li t-talba ghar-rikuza ta' gudikant ghandha issir *in limine litis* sakemm ir-raguni ghar-rikuza ma tkunx inqalghet wara (**art. 739 tal-Kap 12 tal-Ligijiet ta' Malta**). Il-gurisprudenza tal-Qrati taghna hija mizghuda b'ezempji fejn il-Qrati kellhom jikkonsidraw ic-cahda ta' talba ghar-rikuza fi stadju bikri tal-proceduri f'sede kostituzzjonali fil-kuntest tad-dritt ghas-smigh xieraq (ara ad. ez. **Lawrence Grech et v Avukat Generali et - Q.K. 7.03.2017; Vella and Arrigo v Malta** fuq citat; **L-On.Imhallef Dottor Anton Depasquale v Avukat Generali - Q.K. 5.10.2001 -** pendenti l-istadju tal-Appell; **L-Imh. Dottor Carmelo sive Lino Farrugia Sacco v L-On.Prim Ministru et** - QK 27/01/2014; u **l-E.T.Rev. Mons.Arcisqof Giuseppe Mercieca pro. et. noe v l-On.Prim Ministru noe et** -QK -27.9.1984).

“Illi mhuwiex ikkontestat li ghadhom lanqas bdew jitressqu l-provi quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Ghawdex) billi t-talba ghar-rikuza tqajmet fl-ewwel sedutafo stadju meta, addirittura, l-intimat Dr. Refalo kien lanqas gie notifikat. Madanakollu, fil-fehma ta' din il-Qorti c-cirkostanzi partikolari tal-kaz jimmeritaw li din il-Qorti tkompli tisma' l-kaz proprju ghaliex ir-rikorrent qed jsostni li l-allegat dell politiku percepit fir-rigward tal-Magistrat sedenti jxejjen ghal kollox u aprijoristikament kull garanzija ta' imparzjalita' fis-smigh tal-kaz tieghu. L-imparzjalita' ta' gudikant huwa aspett kritiku tas-saltna tad-dritt (*rule of law)* u jekk tirrizulta manifest f'dan l-istadju bikri tal-proceduri, huwa evidenti li l-proceduri m'ghandhomx jitkomplu quddiem l-istess gudikant.

“Huwa minnu li ma hemmx izjed rabtiet politici bejn il-gudikant u partit politiku izda r-rikorrent jitkellem dwar il-prossimita' fiz-zmien bejn il-kandidatura u l-hatra tal-gudikant, u dwar il-prossimita' fit-twemmin li tohloq, dejjem skont ir-rikorrent, ness bejn il-gudikant min-naha u wiehed mill-kontendenti, minn naha l-ohra. Dawn huma l-fatturi ewlenija li jaghtu lok ghall-parzjalita' percepita skont ir-rikorrent fil-kuntest ta' kontestazzjoni li hu jikkwalifika bhala wahda li ghandha dimensjoni essenzjalment politika.

"Fid-dawl tal-premess, din il-Qorti hi tal-fehma li ghandha tichad l-eccezzjoni tal-intempestivita' billi l-kwistjoni tal-imparzjalita' tat-tribunal ghandha tigi rizolta *in limine* u mhux posposta, altrimenti l-proceduri kollha jinzammu taht l-ombra tad-dubbju.

"Ghaldastant tichad din l-eccezzjoni.

"**Fil-mertu**

"Illi huwa principju assodat li *"Is-sistema Maltija hija fondata fuq il-premessa li 'il giudice non si presume ne' parziale ne'corrotto".(***Farrugia Sacco v Prim Minstru sucitat).**

"Hu dmir ta' gudikant li jiddeciedi kawza u mhux xi vantagg jew privilegg; jekk ikun hemm vantagg jew privilegg, dan hu li jirrendi l-gudikant parti fil-kawza. La huwa mhux ser jirbah u mhux ser jitlef billi jkun jew ma jkunx jaghmel parti minn tribunal, m'ghandu ebda interess personali jekk ikomplix jisma' l-kawza jew jastjeni ruhu.

"**L-Artikolu 734 tal-Kap 12 ma jeskludix ragunijiet ohra ghar-rikuza/astensjoni ta' gudikant**

"Illi l-Qorti tagħraf li tabilħaqq ir-raġunijiet li għalihom ġudikant jista' jiġi rikużat milli jkompli jisma' kawża m'humiex biss dawk li l-liġi nnifisha ssemmi[7] u, f'każijiet eċċezzjonali, jista' ikun hemm raġunijiet oħrajn serji li jwasslu bħala xierqa ghal tali astensjoni jew rikuża[8]. L-istitut tar-rikuża jew tal-astensjoni huwa maħsub biex iħares l-aħjar interessi tal-ġustizzja, b'mod partikolari f'dak li jirrigwarda l-jedd ta' smigħ xieraq b'mod imparzjali[9] u kif ukoll it-tisħiħ tal-fiduċja pubblika fl-amministrazzjoni tal-ġustizzja[10]. Dan il-prinċipju jsib applikazzjoni akbar fil-qafas ta' kawża ta' natura kostituzzjonali[11].

"Illi hekk kif gie stabbilit mill-Qrati taghna li:

> ""*Anke jekk skont id-disposizzjonijiet relattivi tal-Kap 12 ma hemmx lok ghal rikuza - anzi jista' jkun hemm divjiet ta' astensjoni - izda tista' tinholoq sitwazzjoni fejn ikun hemm kuntrast mad-drittijiet fundamentali u kostituzzjonalita' tal-individwu bil-konsegwenza li dawn ta' l-ahhar ghandhom jipprevalu fuq id-disposizzjonijiet l-ohra tal-ligi ordinarja."* (ara sentenzi Qorti Kostituzzjonali **Sant vsKummissarju tal-Pulizija** 2/4/90; **Cachia vs Onor.Prim Ministru et** 10/10/91; **Bugeja et vs Onor.Prim Ministru noeet** 17/6/94 u PA (Sede Kostituzzjonali) **Ghirxi vs Onor.Prim Ministru et** 1/11/96)..

---

[7] Referenza ghall-Art 734 tal-Kap 12 tal-Ligijiet ta' Malta

[8]Ara, per eżempju, Kost. **18.2.2008** fil-kawża fl-ismijiet ***Il-Pulizija (Spettur Norbert Ċiappara) vs Joseph Lebrun***

[9]P.A. GV **28.1.2005** fil-kawża fl-ismijiet ***Gambina vs Fithome Ltd***

[10]Kost. **27.9.1984** fil-kawża fl-ismijiet ***Merċieca pro et noe vs L-Onor. Prim Ministru noe et*** (Kollez. Vol: **LXVIII.i.40**)

[11]P.A. (Kost.) VDG **6.10.1994** fil-kawża fl-ismijiet ***Dr Alfred Mifsud vs Onor. Prim Ministru et*** (mhix pubblikata)

> *"….Indipendentement mill-fatt jekk ic-cirkostanzi kinux tali li kienu jintitolaw lill-parti li titlob ir-rikuza tal-gudikant skont il-ligijiet ta' procedura. Il-parametri ta' dawk il-ligijiet ghandhom jitqiesu li twessghu bil-provvedimenti tal-Kostituzzjoni u tal-Konvenzjoni Ewropea li jiggarantixxu s-smigh xieraq. Irid ghalhekk jigu interpretati fl-ispirtu taghhom u fid-dawl tal-principji enuncjati fil-gurisprudenza tal-Qorti u tal-Kummissjoni Ewropea."* (**Dr. A. Mifsud vs On. Prim Ministru et** -17 ta' Lulju 1996 (Kost)).

"**Tribunal jew Qorti Imparzjali**

"Sabiex jigi determinat jekk id-dritt ghas-smigh xieraq gie lez, jew x'aktarx jista' jigi lez "*Il-Qorti ghalhekk trid tezamina jekk fil-konkret, u mhux fl-astratt, jistax jinghad li hemm jew jista' jkun hemm "bias" fil-gudikant li jirrendi l-operat tieghu soggettivament jew oggettivament parzjali. L-aforisma "justice must not only be done but must be seen to be done" trid tigi valutata fl-isfond tal-kaz partikolari."* [PA (Sede Kostituzzjonali) **Ghirxi vs Onor.Prim Ministru et** 1/11/96; ara wkoll E. T. **Rev.Mons. Arcisqof G. Mercieca pro et vs Onor. Prim Ministru noe** et 22/10/1984 Kost.).

"L-awturi **Van Dijk Van Hoof u Van Rijn** fil-ktieb "*Theory and Practice of the European Convention onHuman Rights*" (4th ed) isostnu wkoll[12]:

> *"The adjectives 'independent' and 'impartial' are the expression of two different concepts. The notion of 'independence' refers to the lack of any connection between the tribunal and other parts of government, whereas the 'impartiality must exist in relation to the parties to the suit and the case at issue. However, the Court has not always drawn a clear borderline between the two concepts, and often considers both concepts together."*

"L-istess awturi ikomplu:

> "*For impartiality it is required that the court is not biased with regard to the decision to be taken, does not allow itself to be influenced by information from outside the court room, by popular feeling, or by any pressure whatsoever, but bases its opinion on objective arguments on the ground of what has been forward at the trial."*

"**Imparzjalita' Soggettiva jew Oggettiva**

"Il-Qorti Ewropea fis-sentenza **"Hauschildt vs Denmark"**(1989) fissret ir-rekwiziti hekk:

> "*"46. The existence of impartiality for the purposes of Article 6 para. 1 (art. 6-1) must be determined according to a subjective test, that is on the basis of the personal conviction of a particular judge in a given case, and also according to an objective test, that is ascertaining whether the judge offered guarantees sufficient to exclude any*

[12]P.613

*legitimate doubt in this respect (see, amongst other authorities, the **De Cubber** judgment of 26 October 1984, Series A no. 86, pp. 13-14, para. 24).*

"*47. As to the subjective test, the applicant has not alleged, either before the Commission or before the Court, that the judges concerned acted with personal bias. In any event, the personal impartiality of a judge must be presumed until there is proof to the contrary and in the present case there is no such proof.*

"*There thus remains the application of the objective test.*

"*48. Under the objective test, it must be determined whether, quite apart from the judge's personal conduct, there are ascertainable facts which may raise doubts as to his impartiality. In this respect even appearances may be of a certain importance. What is at stake is the confidence which the courts in a democratic society must inspire in the public and above all, as far as criminal proceedings are concerned, in the accused. Accordingly, any judge in respect of whom there is a legitimate reason to fear a lack of impartiality must withdraw (see, mutatis mutandis, the **De Cubber** judgment previously cited, Series A no. 86, p. 14, para. 26).*

This implies that in deciding whether in a given case there is a legitimate reason to fear that a particular judge lacks impartiality, the standpoint of the accused is important but not decisive (see the Piersack judgment of 1 October 1982, Series A no. 53, p. 16, para. 31). What is decisive is whether this fear can be held objectively justified."

"Inoltre, kif fuq premess, "*Personal impartiality is to be presumed until there is proof to the contrary*.**" (Le Compte, Van Leuven and De Meyere v Belgium (1983).**

"Illi l-Qorti Ewropea fil-kaz ta' **Kyprianou v Cyprus[13] kompliet tfisser dawn l-elementi:**

"**"***2. An analysis of the Court's case-law discloses two possible situations in which the question of a lack of judicial impartiality arises. The first is functional in nature: where the judge's personal conduct is not at all impugned, but where, for instance, the exercise of different functions within the judicial process by the same person (see Piersack, cited above), or hierarchical or other links with another actor in the proceedings (see court martial cases, for example, **Grieves,** cited above, and **Miller and Others v. the United Kingdom,** nos. 45825/99, 45826/99 and 45827/99, 26 October 2004), objectively justify misgivings as to the impartiality of the tribunal, which thus fails to meet the Convention standard under the objective test (see paragraph 118 above). The second is of a personal character and derives from the conduct of the judges in a given case. In terms of the objective test, such conduct may be sufficient to ground legitimate and objectively justified apprehensions as in **Buscemi**, cited above, but it*

[13] 15/12/2005 Application no. 73797/01..

may also be of such a nature as to raise an issue under the subjective test (see, for example, ***Lavents****, cited above) and even disclose personal bias. In this context, therefore, whether a case falls to be dealt with under one test or the other, or both, will depend on the particular facts of the contested conduct."*

"Il-Qorti Ewropea (GC) fil-kaz **Micallef v Malta**[14] kompliet tapprofondixxi t-testijiet ta' soggettivita' u oggettivita**:**

"**"**3. *As to the subjective test, the principle that a tribunal shall be presumed to be free of personal prejudice or partiality is long-established in the case-law of the Court (see, for example,* ***Kyprianou v. Cyprus*** *[GC], no. 73797/01, § 119, ECHR 2005-XIII). The Court has held that the personal impartiality of a judge must be presumed until there is proof to the contrary (see Wettstein, cited above, § 43). As regards the type of proof required, the Court has, for example, sought to ascertain whether a judge has displayed hostility or ill will for personal reasons* (see *De Cubberv. Belgium*, 26 October 1984, § 25, Series A no. 86).

"*4. In the vast majority of cases raising impartiality issues the Court has focused on the objective test. However, there is no watertight division between subjective and objective impartiality since the conduct of a judge may not only prompt objectively held misgivings as to impartiality from the point of view of the external observer (objective test) but may also go to the issue of his or her personal conviction (subjective test) (see Kyprianou, cited above, § 119). Thus, in some cases where it may be difficult to procure evidence with which to rebut the presumption of the judge's subjective impartiality, the requirement of objective impartiality provides a further important guarantee (see* ***Pullar v. the United Kingdom****, 10 June 1996, § 32, Reports 1996-III).*

"*5. As to the objective test, it must be determined whether, quite apart from the judge's conduct, there are ascertainable facts which may raise doubts as to his impartiality. This implies that, in deciding whether in a given case there is a legitimate reason to fear that a particular judge or a body sitting as a bench lacks impartiality, the standpoint of the person concerned is important but not decisive. What is decisive is whether this fear can be held to be objectively justified (see* ***Wettstein,*** *cited above, § 44, and* ***Ferrantelli and Santangelo v. Italy****, 7 August 1996, § 58, Reports 1996-III).*

"*6. The objective test mostly concerns hierarchical or other links between the judge and other actors in the proceedings (see court martial cases, for example,* ***Miller and Others v. the United Kingdom,*** *nos. 45825/99, 45826/99 and 45827/99, 26 October 2004; see also cases regarding the dual role of a judge, for example,* ***Mežnarić v. Croatia,*** *no. 71615/01, 15 July 2005, § 36, and* ***Wettstein,*** *cited above, § 47, where the lawyer representing the applicant's opponents subsequently judged the applicant in a single set of proceedings and overlapping proceedings respectively) which objectively justify misgivings as to the impartiality of the tribunal, and thus fail to meet the Convention standard under the objective test (see*

[14] 15/10/2009 *(Application no. 17056/06)*

> ***Kyprianou,*** *cited above, § 121). It must therefore be decided in each individual case whether the relationship in question is of such a nature and degree as to indicate a lack of impartiality on the part of the tribunal (see Pullar, cited above, § 38).*
>
> "*7. In this respect even appearances may be of a certain importance or, in other words, "justice must not only be done, it must also be seen to be done" (see De Cubber, cited above, § 26). What is at stake is the confidence which the courts in a democratic society must inspire in the public. Thus, any judge in respect of whom there is a legitimate reason to fear a lack of impartiality must withdraw (see* ***Castillo Algar v. Spain****, 28 October 1998, § 45, Reports 1998-VIII)."(Ara f'dan l-istes sens* **Hauschildt vs Denmark"**(1989) citat *supra).*

"Applikati dawn il-principji ghall-kaz odjern, ikkonsidrat li r-rikorrent qed jilmenta li hemm parzjalita' soggettiva u oggettiva da parti tal-Magistrat sedenti u jiccita diversi fatti in sostenn tat-tezi tieghu senjatament**:**

"i) Il-fatt li l-Magistrat kienet attiva fl-istess partit politiku tal-konvenut u sahansitra kandidata fl-istess partit fl-elezzjoni generali li pprecediet biss bi ftit xhur il-hatra taghha bhala gudikant;

"ii) li indirizzat Konferenza Generali tal-Partit Laburista fejn pubblikament iddikjarat li verament temmen dak li ha tghid: *"Viva l-Labour."*

"iii) li ghaddiet kumment ta' xejra politika meta r-rikorrent talab ir-rikuza taghha fejn irriferiet ghall-Magistrat iehor sedenti f'Ghawdex li kien ex-kandidat fi hdan il-Partit Nazzjonalista minkejja li dan sehh bosta snin qabel (aktar minn 25 sena).

"Illi l-espressjoni ta' twemmin jew konvinzjoni politika <u>qabel</u> ma persuna tinhatar bhala gudikant fiha innifisha m'ghandhiex issarraf f'sejbien ta' pregudizzju da parti tal-istess gudikant jekk wiehed jew aktar mill-partijiet li jidhru fil-kawza huma ta' twemmin politiku differenti. Ir-rikorrent jargumenta li bhala kandidata, iktar minn espressjoni, il-Magistrat uriet konvinzjoni politika shiha u konformita' mal-linja politika tal-partit li kienet timmilita fiha. Hekk esprimiet il-konvinzjoni u fiducja taghha assoluta fil-Partit meta qalet "*Viva l-Labour."*

"Illi r-rikorrent jirreferi ghall-kumment tal-Qorti li gie ivverbalizzat testwalment:

> ""*Il-Qorti staqsiet lil Dr Jazon Azzopardi li kieku din il-kawza giet assenjata quddiem il-Magistrat Paul Coppini li kien kandidat tal-Partit Nazzjonalista qabel ma kien magistrat u kinitx ser issir l-istess talba, jirrispondi li le"* u jissottometti li ippruvat tqabbel il-kandidatura taghha fl-ezzjoni generali tal-2013 ma' dik tal-Magistrat Dr Paul Coppini fl-elezzjoni generali tal-1987 li ilu magistrat u maqtugh mill-politika minn qabel il-hatra tieghu.

“Illi kif gja premess galadarba persuna tigi mahtura bhala gudikant dik il-persuna hija prezunta li hija imparzjali. Ir-rikorrent ma ressaq l-ebda prova ta' pregiudizzju attwali lejh fil-Magistrat ghajr ghall-kumment u ghall-konvinzjoni politika taghha. Ir-rwol taghha bhala kandidata politika kien antecedenti ghall-hatra u l-kontendenti kienu unanimi li l-Magistrat ma zammet l-ebda rabta mal-Partit Politiku taghha wara l-hatra.

“Illi din il-Qorti temmen li kull gudikant ghandu iwiegeb ghall-*istandards* gholjin ghalkemm kull gudikant huwa uman. Madanakollu kulhadd ghandu jifhem li malli gudikant jiehu l-guramenti tal-ufficju tieghu/taghha, jinqata' mill-ambjent ta' politika u ta’ partiggjanizmu politiku kif jinqata' mill-isfera tad-dibattitu pubbliku. Malli gudikant jiehu l-guramenti tal-hatra, l-opinjonijiet u twemmin tieghu/taghha jigu ridimensjonati u jidhlu fl-isfera ta' opinjoni jew twemmin prettament privat u personali. Dejjem jibqa' fid-dmir li jiggudika skont il-ligi u l-fatti.

“Inoltre ghalkemm jitkellem dwar konnessjoni jew kollegjalita' personali bejn kandidati tal-istess distrett fl-istess partit (il-Magistrat u l-Ministru Dr Anton Refalo) ir-rikorrent ma gab l-ebda prova li hemm tali pregudizzju soggettiv jew *bias* kontrih. Anzi l-Magistrat stess enfasizzat li dejjem qdiet onestement u fedelment dak rikjest mill-guramenti taghha "*u li zgur mhix ser tagixxi bi ksur tal-istess gurament f'dan il-kaz partikolari u fl-ebda kaz iehor quddiemha."* Din l-istqarrija ma inghatatx piz mir-rikorrent izda fil-fehma ta' din il-Qorti kellha sservi bhala garanzija ta' imparzjalita' fl-assenza ta' provi konkreti ta' bias favur l-intimat Dr. Anton Refalo.

“**Ghalhekk din il-Qorti ma ssibx li l-parzjalita' soggettiva giet ippruvata.**

“Illi jsegwi li l-kwistjoni kollha tirrisolvi ruhha fl-apparenza ta' imparzjalita' li hija mehtiega sabiex jigi zgurat smigh xieraq (*justice must not only be done but must also be seen to be done)* ossia imparzjalita' oggettiva. Għalkemm dak li tħoss jew taħseb jew tibża’ parti f’kawża dwar il-parzjalità jew imparzjalità tal-ġudikant huwa wkoll relevanti għall-għanijiet tal-ligi, ma huwiex il-kriterju determinanti: li hu determinanti hu jekk dak il-biża’ jew dik il-perċezzjoni huwiex imsejjes fuq konsiderazzjonijiet oġġettivi hekk li persuna raġonevoli u mingħajr preġudizzji tagħha tasal biex hi wkoll ikollha dubji dwar l-imparzjalità tal-ġudikant.

“Fuq dan il-punt, kif gja osservat, ir-rikorrent iccita konfluwenza ta' fatti li huma gja elenkati ampjament f'din is-sentenza. Il-qofol tal-kwistjoni hija jekk gudikant li qabel il-hatra tieghu/taghha, kien jimmilita f'partit politiku bhala kandidat ghandu jigi fdat b'kawzi li jkollhom xejra jew dimensjoni politika, jew fil-kuntest tal-mertu trattat, jew b'riferenza ghall-partijiet fil-kawza.

“Illi din il-Qorti mhix daqstant konvinta li l-mertu tal-kawza quddiem il-Magistrat Vella Cuschieri hija wahda li "*hadet dimensjoni politika*". Forsi dan hu lampanti ghall-persuni li jghixu bin-nifs politiku izda ghall-Qorti, il-kaz li ghandu jigi deciz hu wiehed ta' libell semplici li jirrikjedi l-apprezzament ta' elementi guridici ben stabbiliti. Kazijiet ta' libell jiffjorixxu f'pajjizna u l-bosta jmissu ma’ xi aspett politiku jew iehor. Id-dimensjoni politika f'dan il-kaz partikolari, fil-fehma ta' din il-Qorti, ma tirrigwardax il-mertu imma pjuttost il-fatt li iz-zewg partijiet jigu min-nahat opposti tal-*political spectrum* u l-kandidatura fil-passat vicin tal-magistrat sedenti.

“Illi dwar l-apparenza ta' parzjalita', il-Qorti Kostituzzjonali fil-kaz fl-ismijiet **Lawrence Grech et v L-Avukat Ġenerali et (7/03/2017)**irribadiet:

“*"13. L-apparenzi wkoll jistgħu jkunu konsiderazzjonijiet oġġettivi li joħolqu dubji. Ukoll jekk ma hemmx rabtiet ġerarkiċi bejn ġudikant u parti fil-kawża, jekk l-apparenzi huma hekk li persuna raġonevoli tista’ wkoll mingħajr wisq tiġbid jagħtu x’taħseb li hemm dawk ir-rabtiet, id-dubju ta’ dik il-persuna dwar l-imparzjalità tal-ġudikant jista’ jkun dubju oġġettivament ġustifikat.*

“*14. Fejn jeżistu dubji bħal dan, ikun fl-interess mhux biss tal-parti li oġġettivament tara raġunijiet ta’ parzjalità kontriha li l-ġudikant ma jkomplix jisma’ l-każ; ikun ukoll fl-interess tal-parti l-oħra għaliex il-ġudikant jista’, biex jegħleb kull dubju dwar l-imparzjalità tiegħu ixaqleb, imqar inkonxjament favur l-parti l-oħra."*

“*17.Fiċ-ċirkostanzi għalhekk, ma hijiex irraġonevoli l-perċezzjoni li hemm rabta tali bejn l-Arċdjoċesi u l-assoċjazzjoni li tagħha l-imħallef huwa president li tista’ tolqot ħażin id-dehra ta’ imparzjalità oġġettiva ta’ min għandu rwol fit-tmexxija ta’ dik l-assoċjazzjoni. Id-dubju ma huwiex wieħed li ma jitqiesx oġġettivament ġustifikat, ukoll jekk dak id-dubju ma jolqotx l-imparzjalità soġġettiva tal-imħallef."*

“F'dik il-kawza ir-rabtiet bejn il-gudikant u l-Arcdjocesi kienu baqghu vigenti kontrarjament ghall-kaz odjern.

“Illi r-rikorrent isemmi l-fattur taz-zmien billi kien hemm ftit wisq zmien bejn l-partecipazzjoni attiva tal-Magistrat fil-hajja politika u l-elevazzjoni taghha. Dan hu fatt. Izda ghalkemm huwa prudenti li wiehed ihalli aktar zmien jghaddi, dan fih innifsu ma jnehhi xejn mis-solennita' tal-hatra u tal-gurament li jiehu gudikant.

“Illi dwar dan ir-rikorrent irribatta li l-gurament fih innifsu ma jservix biex jghatti l-apparenza ta' parzjalita'. Dan hu minnu imma fil-fehma ta' din il-Qorti, jenhtieg li ikun hemm fatturi ohra oltre iz-zmien sabiex twarrab l-imparzjalita' prezunta tal-gudikant.

“*"There is no reason to doubt in particular that a judge would regard his oath on taking judicial office as taking precedence over any other*

> *social commitments or obligations."* (**Salaman v the United Kingdom ECtHR -** 15/06/2009).[15]

> "Illi dan kollu premess il-Qorti jidhrilha li ma saret l-ebda prova skont il-kejl oggettiv li l-Magistrat bil-kondotta taghha tat xi hjiel li tinnutra xi pregudizzju reali u attwali kontra r-rikorrent jew li ghandu jqum dubbju legittimu ta' tali pregudizzju. Il-fatt wahdu li kienet kandidata politika qabel il-hatra, minghajr fatturi ohra pregudizzjevoli konkomitanti u sussegwenti ghall-hatra ma joholqux tali dubbju sal-grad rikjest mill-artikoli kostituzzjonali u konvenzjonali fuq citati. Jezistu bizzejjed garanziji kemm fil-hatra ta' gudikant, fl-iskrutinju tal-kondotta tal-istess fil-qadi ta' dmirijietu/ha u anke mir-regoli procedurali nostrali, ordinarji u fondamentali, biex jizguraw li l-process jitkompla b'mod xieraq.

> "Illi ghal dawn il-motivi ma ssibx li l-ewwel talba hija misthoqqa u ghandha tigi michuda. Isegwi li t-talbiet rimanenti ghandhom ukoll jigu michuda in kwantu huma dipendenti fuq l-akkoljiment tal-ewwel talba".

L-Appell

5. Ir-rikorrent ipprezenta l-appell tieghu permezz ta' rikors datat 24 ta' Lulju 2017, fejn talab lil din il-Qorti sabiex tikkonferma s-sentenza appellata fejn din cahdet l-eccezzjonijiet tal-intimati rigward intempestivita`, izda rrevokatha u ħasritha billi ċaħdet l-eccezzonijiet l-ohra mressqa mill-intimati u laqgħet it-talbiet kollha tieghu.

6. L-aggravji tar-rikorrent fil-qosor jikkonsistu fis-segwenti: li l-ewwel Qorti kienet zbaljata fl-apprezzament taghha fir-rigward tal-applikazzjoni [i] tat-test soggettiv tal-imparzjalita` tal-gudikant, kif ukoll [ii] tat-test oggettiv tal-imparzjalita` u d-dehra ta' imparzjalita` tal-gudikant.

[15] Application no. 43505/98

7. B'risposti minnhom ipprezentati fl-4 ta' Awwissu 2017 u fl-10 ta' Awwissu 2017 rispettivament, l-intimat Avukat Generali u l-intimat l-Onor. Anton Refalo wiegbu illi s-sentenza appellata hija gusta u timmerita li tigi kkonfermata, u dan ghar-ragunijiet moghtija fir-risposti tal-appell rispettivi taghhom.

L-Aggravji

L-Ewwel Aggravju

8. Ir-rikorrent fisser l-ewwel aggravju tieghu dwar il-falliment tat-test soggettiv da parti tal-Magistrat billi rribadixxa li l-istess Magistrat ma kienitx semplicement attiva fil-politika izda ghexet il-politika tal-Partit Laburista b'ruhha u gisimha skont kif jixhdu d-dikjarazzjonijiet minnha maghmula waqt il-Konferenza Generali Laburista, riprodotti fir-rikors tal-appell. Skont ir-rikorrent, dan ma kienx semplici diskors politiku ta' kandidat tal-Partit Laburista fl-elezzjonijiet generali, izda kienet manifestazzjoni ta' konvinzjoni u lealta` assoluta ta' politiku li ma jhalli ebda dubju legittimu dwar il-fehmiet politici tal-Magistrat. Ir-rikorrent jilmenta illi dawn il-fehmiet tal-Magistrat kienu esternizzati b'mod li m'hijiex ragjonevoli jew verosimili l-konkluzjoni li dawn setghu gew abbandunati semplicement bil-hatra taghha bhala magistrat, u dan anke fid-dawl tal-kollegjalita` evidenti li kienet tezisti bejnha u bejn l-intimat l-

Onor. Anton Refalo bhala kandidati fl-istess distrett ghall-istess partit politiku.

9. Ir-rikorrent jilmenta ulterjorment illi l-ewwel Qorti ma analizzatx sew il-kumment f'forma ta' mistoqsija li ghamlet l-istess Magistrat waqt l-udjenza tat-22 ta' Lulju 2016, ghaliex, skont hu, dan il-kumment evidenzja b'mod inkonfutabbli li l-Magistrat ghad ghandha fehmiet partiggjani li ma jissodisfawx it-test soggettiv tal-imparzjalita` tal-gudikant.

10. L-intimat Avukat Generali fir-risposta tieghu sostna illi l-ewwel Qorti ghamlet analizi profonda tal-i*standards* rikjesti mill-gudikanti, u hija korretta l-konkluzjoni taghha illi kif appena persuna tigi mahtura bhala gudikant, dik il-persuna hija prezunta li hija imparzjali, bhal ma hija korretta wkoll il-konkluzjoni taghha illi f'dan il-kaz, filwaqt li huwa evidenti li l-Magistrat ma zammet ebda rabta mal-Partit Laburista, ir-rikorrent ma ressaq ebda prova ta' pregudizzju attwali lejh da parti tal-Magistrat oltre ghall-mistoqsija registrata fil-verbal tal-udjenza fuq indikata u ghall-fehmiet politici taghha.

11. Da parti tieghu, l-intimat appellat l-Onor. Anton Refalo wiegeb ghal dan l-aggravju tar-rikorrent billi sostna illi dak li sehh qabel il-Magistrat hadet il-gurament tal-hatra ma ghandu x'jaqsam xejn mal-

kariga kostituzzjonali li hija giet mahtura ghaliha sussegwentement, u r-rikorrent ma apprezzax illi l-istess Magistrat ma baqghetx tesprimi fehmiet politici wara li hadet il-gurament tal-hatra. Inoltre, sostna illi l-mistoqsija li ghamlet il-Magistrat waqt is-seduta tat-22 Lulju 2016, ma twassalx ghall-konkluzjoni li l-istess Magistrat falliet mit-test soggettiv, u ghalhekk ma tezisti ebda prova dwar parzjalita` soggettiva kif jallega r-rikorrent.

Konsiderazzjonijiet ta' din il-Qorti

12. Ir-rikorrent jikkontendi illi l-kumment registrat mill-Magistrat fil-verbal tal-udjenza tat-22 ta' Lulju 2016, maghdudin mieghu x-xejra politika tal-kawza ta' libell prezentata minnu u l-fehmiet politici li l-Magistrat kienet esprimiet meta kienet attiva fil-Partit Laburista, kellhom iwasslu necessarjament ghall-konkluzjoni illi jezisti dubju legittimu dwar l-imparzjalita` soggettiva tal-Magistrat, b'mod li f'dan il-kaz teghleb il-presunzjoni ta' imparzjalita` tal-gudikant.

13. Qabel xejn, jinghad illi huwa pacifiku illi l-imparzjalita` personali tal-gudikant hija prezunta sakemm jitressqu provi kuntrarji sufficjenti biex tingheleb dik il-prezunzjoni:-

> "94. As to the subjective test, the principle that a tribunal shall be presumed to be free of personal prejudice or partiality is long-established in the case-law of the Court (see, for example, Kyprianou v. Cyprus [GC], no. 73797/01, § 119, ECHR 2005-XIII). The Court has

> held that the personal impartiality of a judge must be presumed until there is proof to the contrary (see Wettstein, cited above, § 43)".[16]

14. Din il-Qorti taqbel mal-osservazzjoni li ghamlet l-ewwel Qorti fis-sentenza appellata illi, sabiex jigi rravvizat dubju dwar l-imparzjalita` soggettiva prezunta tal-gudikant, irid jintwera li l-gudikant ikun immanifesta *bias* jew pregudizzju personali kontra min jallega n-nuqqas ta' imparzjalita` tal-istess gudikant. Tosserva ulterjorment illi ghal dak li jirrigwarda l-grad tal-prova rikjest biex jitqies li jezisti dubju legittimu dwar din l-imparzjalita`, gie ritenut illi l-manifestazzjoni ta' ostilita` da parti tal-gudikant[17] huwa fattur relevanti, bhal ma huma relevanti wkoll il-kliem partikolari uzati mill-gudikant mehudin flimkien mal-komportament tieghu.[18] F'dan is-sens hu ritenut:-

> "As regards the type of proof required, the Court has, for example, sought to ascertain whether a judge has displayed hostility or ill will for personal reasons (see De Cubber v. Belgium, 26 October 1984, § 25, Series A no. 86)". [19]

15. Ir-rikorrent jikkontendi li f'dan il-kaz gie pprovat illi l-konvinzjonijiet politici tal-Magistrat tant huma fondamentali u intrinsici fil-hajja taghha li m'hijiex attendibbli l-konkluzjoni illi mal-hatra taghha bhala gudikant din il-Magistrat setghet twarrab dawn il-fehmiet politici biex, f'kaz ta' xejra politika bejn zewg politici min-naha opposta tal-politika partiggjana, tista' tigi prezunta li hija imparzjali. Skont ir-rikorrent, mehuda f'dan il-qafas,

---

[16] **Micallef v. Malta**, Qorti Ewropea, deciza 15 Ottubru 2009
[17] **Buscemi v Italy**, Qorti Ewropea, p. 67-68 – Appl. 29569/95.
[18] **Vardanyan and others v. Armenia** – Qorti Ewropea, 8001/07 – deciza 26 Ottubru 2016.
[19] **Micallef v. Malta**.

il-mistoqsija li l-Magistrat indirizzat lilu waqt l-udjenza tat-22 ta' Lulju 2016, ma tistax titqies hlief bhala manifestazzjoni ta' dawn il-konvinzjonijiet partiggjani.

16. Din il-Qorti ma tistax tikkondividi s-sottomissjonijiet tar-rikorrent. Tqis fir-rigward illi, il-fatt illi persuna tesprimi b'mod manifest u esternizzat il-fehmiet taghha f'qasam partikolari bhal ma huwa dak tal-politika, ma jista' qatt iwassal b'mod awtomatiku u dirett ghal evidenza ta' parzjalita` soggettiva, kif jippretendi r-rikorrent, f'kaz li dik il-persuna tinhatar bhala gudikant u tigi assenjata kawza b'xejra politika. Zgur li m'huwiex rikjest li, sabiex persuna tkun idoneja ghall-hatra ta' gudikant, ikun mistenni li dik il-persuna ma tkunx esprimiet apertament il-fehmiet jew konvinzjonijiet taghha, sew jekk ikunu politici sewwa sew jekk ikunu religjuzi jew morali.[20] Daqstant iehor din il-Qorti ma tqisx illi l-mistoqsija li ghamlet il-Magistrat fl-udjenza tat-22 ta' Lulju 2016 kixfet il-fehmiet politici parteggjani taghha b'mod li jista' jinghad li immanifestat xi *bias* personali kontra r-rikorrent jew favur il-kontro-parti jew addirittura favur il-politika mhaddna mill-istess kontro parti, anke fil-qafas tal-passat politiku taghha.

17. Inoltre, din il-Qorti tosserva li, il-mistoqsija retorika li kienet ghamlet il-Magistrat waqt l-udjenza fuq indikata, b'reazzjoni ghat-talba tar-rikorrent ghar-rikuza taghha ma tindika u ma tikxef xejn ghajr il-

[20] Ara **Lawrence Grech et v. Avukat Generali et** - Q.K. deciz 17 ta' Marzu 2017.

konvinciment tal-Magistrat illi kwalunkwe rabta politika li setghet kellha fil-passat hija immaterjali fl-isfond tal-hatra u t-tehid tal-gurament tal-hatra taghha bhala Magistrat, bl-istess mod li huma immaterjali l-fehmiet politici passati ta' gudikanti ohrajn li qabel il-hatra taghhom kienu jimmilitaw f'partit politiku.

18. Dan qed jinghad tenut kont ukoll tal-fatt li din il-Qorti, bhall-ewwel Qorti qabilha, ma hijiex tal-fehma illi l-kawza ta' libell tar-rikorrent li tinsab pendenti quddiem il-Magistrat ghandha, tal-anqas oggettivament, xejra politika tad-dimensjoni li qed jipprova jpingi r-rikorrent, ghaliex huwa manifest li dan il-libell ma jittrattax il-politika ta' partit kontra l-politika ta' partit iehor izda jirrigwarda, fis-sostanza oggettiva tieghu, incident li kien involut fih l-istess rikorrent. Filwaqt illi din il-Qorti tifhem illi l-perspettiva soggettiva tar-rikorrent fil-kawza in dizamina tista' tkun iffokata fuq l-aspett politiku tal-kaz gia ladarba l-kontendenti huma politici miz-zewg nahat opposti tal-qasma politika partiggjana, din il-percezzjoni ma hijiex daqshekk relevanti ghall-fini tat-test soggettiv stante illi huwa l-pregudizzju soggettiv tal-gudikant u mhux tal-parti li jigi taht skrutinju fid-determinazzjoni tat-test soggettiv tal-imparzjalita` tal-gudikant. Kif ritenut mill-Qorti Ewropea fil-kaz ta' **Pullar v. United Kingdom**[21]:-

> "Understandably, this type of connection might give rise to some anxiety on the part of an accused (see, mutatis mutandis, the Sramek

[21] Deciz 10 ta' Gunju 1996.

> v. Austria judgment of 22 October 1984, Series A no. 84, pp. 19-20, paras. 41-42). However, the view taken by the accused with regard to the impartiality of the tribunal cannot be regarded as conclusive. What is decisive is whether his doubts can be held to be objectively justified".

19. Ferm il-premess, ghalkemm din il-Qorti tirrikonoxxi l-importanza tal-lingwagg u tal-imgieba li jintuzaw mill-gudikant ghall-finijiet tad-dehra imparzjali tieghu u biex juri li jezisti dak id-distakk li huwa rikjest mill-funzjoni gudizzjarja tieghu, f'dan il-kaz fl-osservazzjoni maghmula mill-Magistrat ma jista' jigi rravvizat ebda hjiel kwalsiasi ta' pregudizzju soggettiv[22] lanqas fl-isfond tal-fehmiet politici manifestati minnha fil-passat anke dak mhux daqshekk remot. F'dan ir-rigward din il-Qorti tikkondividi pjenament il-hsieb tal-ewwel Qorti illi, fin-nuqqas da parti tal-Magistrat ta' xi espressjoni pubblika dwar il-konvizjonijiet politici taghha, wara l-hatra taghha bhala gudikant, m'hijiex gustifikata l-konkluzjoni li fil-kaz odjern, it-twemmin politiku li kellha l-Magistrat jista' iwassal sabiex il-mistoqsija taghha tissarraf *ut sic* f'pregudizzju personali kontra r-rikorrent fil-kaz tieghu jew teghleb il-presunzjoni li ma hijiex sejra taggudika l-kaz tar-rikorrent bl-imparzjalita` rikjesta u skont il-ligi.

20. Ghaldaqstant, din il-Qorti ma tqisx li ghandha tiddisturba l-konkluzjoni raggunta mill-ewwel Qorti u hija tal-fehma li l-ewwel aggravju tar-rikorrenti m'huwiex gustifikat u ghandu jigi michud.

---

[22] **Vardanyan and Nanushyan v. Armenia**, § 82.

It-Tieni Aggravju

21. Fit-tieni aggravju tieghu, ir-rikorrent rega' fisser id-dimensjoni politika li, skont hu, ghandu l-kaz tieghu u lmenta illi l-ewwel Qorti naqset milli tapprezza l-fattur taz-zmien qasir li ghadda bejn il-partecipazzjoni tal-Magistrat fl-elezzjoni generali tas-sena 2013, u l-hatra taghha bhala gudikant. Skont ir-rikorrent, ghalkemm l-ewwel Qorti rrikonoxxiet li m'huwiex prudenti li dan il-kaz partikolari jinstema' mill-Magistrat koncernat peress li z-zmien li ghadda kien qasir wisq, xorta wahda kkonkludiet illi t-trapass taz-zmien ma jnehhi xejn mis-solennita` tal-hatra tal-gudikant fil-kuntest tal-obbligu ta' imparzjalita` inkombenti fuqu.

22. L-intimat Avukat Generali jissottometti illi l-biza' soggettiva tar-rikorrent li l-Magistrat ma tkunx imparzjali ma huwiex fattur deciziv sakemm din il-biza' ma tkunx ukoll oggettivament gustifikata.

23. L-intimat l-Onor. Anton Refalo, fir-risposta tal-appell tieghu, jissottometti illi l-gudikant huwa prezunt li jkun imparzjali minn dakinhar li jiehu l-gurament tal-hatra, irrispettivament minn kull trapass taz-zmien li, skont l-istess intimat, ma huwiex necessarju oggettivament sabiex jinnutra l-element ta' imparzjalita`. Inoltre, mill-atti ma tirrizulta ebda

prova li turi li l-Magistrat fil-kondotta taghha ma tissodsifatx it-test oggettiv.

Konsiderazzjonijiet tal-Qorti

24. Din il-Qorti tirribadixxi dak li gia osservat li l-kaz odjern m'ghandux dimensjoni politika tal-kejl li jfisser ir-rikorrent fl-appell tieghu, salv ghall-fattur wiehed biss, jigifieri dak li l-partijiet huma politici minn partiti opposti. Ghalhekk ukoll, il-fattur taz-zmien bejn il-partecipazzjoni tal-Magistrat fil-hajja politika u l-hatra taghha bhala gudikant huwa immaterjali u m'ghandux l-effett li qed jipprova jaghtih ir-rikorrenti bit-talba ghar-rikuza proposta minnu.

25. Din il-Qorti tirribadixxi wkoll li huwa ritenut li, ghalkemm dak li thoss jew tahseb jew tibza' parti f'kawza dwar l-imparzjalita` o meno tal-gudikant jista' jkollu relevanza ghall-finijiet tad-determinazzjoni dwar l-element ta' imparzjalita`, dan ma huwiex il-kriterju deciziv, ghax dak li hu determinanti huwa jekk -

> ".. dik il-biża' jew dik il-perċezzjoni humiex imsejjes fuq konsiderazzjonijiet oġġettivi hekk li persuna raġonevoli u mingħajr preġudizzji tagħha tasal biex hi wkoll ikollha dubji dwar l-imparzjalità tal-ġudikant".[23]

[23] **Lawrence Grech et vs l-Avukat Generali et.**

26. Ferm il-premess, din il-Qorti tosserva li, fil-kaz odjern it-trapass qasir taz-zmien li jilmenta bih ir-rikorrent, mhuwiex *per se* raguni sufficjenti sabiex twassal persuna ragjonevoli ghall-konkluzjoni li l-prezunzjoni tal-imparzjalita` tal-gudikant qed tigi imminata, u m'ghandux l-effett li jitfa' dell negattiv ta' parzjalita' fuq in-newtralita` gudizzjarja tal-gudikant. Jinghad ukoll li, ghalkemm din il-Qorti tifhem li dan il-fattur seta' holoq fir-rikorrent il-biza` ta' parzjalita` tal-Magistrat favur tal-kontro-parti, il-Qorti, tenut ukoll il-mertu xejn politiku tal-kawza tal-libell, hija konvinta illi dan it-trapass ta' zmien, qasir kemm huwa qasir, ma huwiex bizzejjed biex jinstawra biza' oggettivament gustifikabbli li l-Magistrat ma jkollux imparzjalita` sufficjenti ghall-finijiet tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni u l-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni.

27. F'dan l-istadju wkoll, huwa opportun li jigi senjalat li din il-Qorti ma rriskontrat ebda prova li mqar taghti x'tifhem li l-Magistrat zammet xi rabta jew relazzjoni mal-Partit Laburista, jew baqghet tesprimi b'xi mod il-fehmiet politici taghha minkejja t-trapass pjuttost qasir ta' zmien bejn l-involviment taghha fil-politika u l-hatra taghha bhala gudikant. Inoltre, in-natura u l-grad ta' dik ir-rabta li kellha l-Magistrat qabel il-hatra taghha ma humiex tali li jistghu jiggustifikaw oggettivament id-dehra ta' nuqqas ta' imparzjalita` da parti taghha bhala gudikant, jew li tista' taghti lok ghal xi thassib oggettiv dwar l-imparzjalita` taghha.

28. Maghdud mal-premess u bhala sostenn ulterjuri tal-istess, jigi osservat li jirrizulta car ghal din il-qorti li d-domanda li ghamlet il-Magistrat waqt l-udjenza kienet intiza unikament biex tissottolinea mhux biss l-imparzjalita` taghha izda wkoll il-konsiderazzjoni li, minkejja l-fatt li gudikant anke fil-passat remot seta' kellu rabtiet politici ma' partit u mhux ma' iehor, ma jimminiax il-presunzjoni ta' imparzjalita` li tezisti favur gudikant hekk kif appena dan jiehu l-gurament tal-hatra.

29. Din il-Qorti, bhall-ewwel Qorti qabilha, ma tistax ma tfakkarx illi s-socjeta` Maltija hija dik li hi f'termini ta' limitazzjonijiet anke fil-qasam tal-politika li, inevitabbilment, hija wahda partiggjana u f'kull kaz ser jigu riskontrati dawk il-kawzi b'xejra ftit jew wisq politika li ser jigu assenjati lil gudikanti li jkunu esprimew il-fehma politika taghhom fil-passat qabel il-hatra taghhom ghall-gudikatura. Madanakollu, diment li dawn il-fehmiet ma jibqghux jigu espressi jew b'xi mod manifestati esternament wara l-gurament tal-hatra, u diment li jista' jigi identifikat distakk car bejn l-espressjonijiet tal-fehmiet - fosthom dawk socjali, morali, religjuzi u politici - u r-rwol tal-gudikant, u fin-nuqqas ta' provi manifesti u inkonfutabbli li juru l-kuntrarju, hija l-fehma kkonsidrata ta' din il-Qorti illi f'dawn ic-cirkostanzi l-percezzjoni oggettiva ta' imparzjalita` tibqa' intatta.

30. Il-Qorti tissenjala li l-gurament tal-hatra jopera biex joqtol u jxejjen kull rabta mal-passat tal-gudikant fir-rigward ta' dawn il-fehmiet fosthom

dawk politici li setghu gew imhaddna minnu qabel inhatar bhala gudikant, u huwa immaterjali kemm ikun ghadda zmien bejn l-espressjoni tal-fehmiet politici jew l-attivita` fil-qasam politiku u l-hatra tal-persuna bhala gudikant ghall-finijiet tal-presunzjoni oggettiva tal-imparzjalita`, ghax altriment tkun qed tigi wkoll imminata serjament is-sahha u s-solennita` tal-gurament tal-hatra li zgur hija haga li ghandha tigi evitata akkost ta' kollox in vista tal-fatt illi, kif gie rapportat:-

> "The principle of impartiality is an important element in support of the confidence which the courts must inspire in a democratic society".[24]

31. Ghaldaqstant, din il-Qorti hija tal-fehma li t-tieni aggravju wkoll m'huwiex gustifikat u ghalhekk ghandu jigi michud.

Decide

Ghal dawn il-motivi, din il-Qorti tiddisponi mill-appell tar-rikorrent billi tichad l-istess u tikkonferma s-sentenza appellata, bl-ispejjez ta' din l-istanza jigu sopportati mill-istess rikorrent.

Silvio Camilleri	Giannino Caruana Demajo	Noel Cuschieri
Prim Imhallef	Imhallef	Imhallef

Deputat Registratur
mb

[24] **Sramek v. Austria**, deciza 22 Ottubru 1984, p. 20, para. 42, citat f'**Pullar v. United Kingdom.**